MEKKÎ BİN EBÎ TÂLİB

Büyük kırâat ve tefsîr âlimi. Künyesi Ebû Muhammed olup ismi Mekkî bin Ebî Tâlib Hammuş bin Muhammed bin Muhtâr el-Kaysî, el-Mukrî'dir. Fakîh, edîb bir zât idi. 355 (m. 966) senesi Şa'bân ayının son günlerinde, sabah vakti Kayrevan'da dünyâya geldi. Kayrevan'da büyüyüp yetişen Ebû Muhammed, ilim öğrenmek için birçok beldeye gitti. Kur'ân-ı kerîme âit ilimlerde ve Arabî dil ilimlerinde derin âlim olan Ebû Muhammed'in anlayışı ve ahlâkı çok güzel idi. 437 (m. 1045) senesi Muharrem ayında, Kurtuba'da vefât etti. Rabda'ya defnedildi. Namazını oğlu Ebû Tâlib Muhammed kıldırdı.

Ebû Muhammed, Kayrevan'da Ebû Muhammed bin Ebî Zeyd ve Ebû Mutarrif el-Hasen el-Kâbisî'den ilim öğrendi. Onüç yaşında ilim öğrenmek için Mısır'a gitti. Orada edebiyat ve hesab ilimlerini tahsil etti. Bu öğrenimini tamamladıktan sonra, ondokuz yaşında iken Kayrevan'a geri döndü. Kayrevan'da kırâat ilimlerini öğrendikten sonra, 377 (m. 987) senesinde ikinci defa Mısır'a gitti. Buradan, hac mevsiminde hac görevini yerine getirmek için Mekke'ye gitti. 379 (m. 989) senesinde Mekke'den Mısır'a geri döndü. Burada Ebû Adî Abdülazîz bin Ali, Ebû Bekr Muhammed el-Udfuvî, Ebü't-Tayyib Abdülmünîm, Ebü'l-Hasen Tâhir bin Abdülmünîm'den ilim öğrendi.

Daha sonra Kayrevan'a dönen Ebû Muhammed, tahsilini tamamlamak için iki defa daha Mısır'a gitti. 387 (m. 997) senesinde, Kayrevan'dan Mekke'ye gitti. Burada üç sene kaldı. Bu sürede Ebü'l-Hasen Ahmed bin Firas, Ebû Tâhir Muhammed bin Muhammed el-Uceyfi, Ebü'l-Kâsım es-Sekatî, Ebü'l-Hasen bin Züreyc el-Bağdâdî, Ebû Bekr Ahmed bin İbrâhim el-Mervezî, Ebü'l-Abbâs eş-Süvâ ve birçok âlimden ilim tahsil etti. Mekke'den Kayrevan'a dönen Ebû Muhammed buradan Endülüs'e hicret etti.

Endülüs'e giden Ebû Muhammed Câmi-i Kurtuba'da ders verdi. Ondan çok kimse ilim öğrendi. Ebû Muhammed, burada talebelere Kur'ân-ı kerîmin okunuşuna âit ilimleri öğretti. Sonra Câmi'-üz-Zâhire'de Âmiroğullarının saltanatı yıkılıncaya kadar Kur'ân-ı kerîm öğretti. Ebû Muhammed'den; büyük âlimlerden İbn-i Attab, Hatim bin Ahmed ve Ebü'l-Asbag bin Sehl ilim öğrenip, rivâyette bulundular.

Mekkî bin Ebî Tâlib; hayır sahibi, faziletli, mütevâzi, dînine bağlı bir zât idi. Duâsının kabûl olmasıyla meşhûr oldu. Bu konuda şöyle bir olay anlatılır "Ebû Muhammed birgün hutbe okurken, birisi ona hakaret etti. Bunun üzerine Ebû Muhammed, "Yâ Rabbî, ona karşı sen bana kâfisin" diye duâ etti. Bu kişi, bir daha o câmiye giremedi."

Ebû Muhammed'in Kur'ân-ı kerîm ilimlerine dâir yazdığı pekçok eseri vardır. Bu eserlerden ba'zıları şunlardır: 1. El-Hidâye fî bülûg-in-nihâye: Yetmiş cüzdür. 2. Müntehâb-ül-hucce: Otuz cüzdür. 3. Et-Tebsire fil-kırâat: En meşhûr eseri olup beş cüzdür. 4. El-Mü'ciz fil-kırâat: iki cüzdür. 5. Kitâb-ül-me'sûr an Mâlikin fî ahkâm-il-Kur'ân ve tefsîrihî: On cüzlük bir eserdir. 6. Er-Riâyetü li tecvîd-il-kırâat: Dört cüzdür. 7. İhtisar

Ahkâm-il-Kur’ân: Dört cüzlük bir eserdir. 8. El-Kûşûf an vücûh-il-kırâat ve ileliha (on cüz), 9. El-İzâh li nâsih-il-Kur’ân ve mensûhuhu (üç cüz), 10. El-İcâz fî nâsih-il-Kur’ân ve mensûhuhu (bir cüz), 11. Ez-Zâhî fil-Lemi ed-Dâletü alâ mesta milâfi’l i’râb (dört cüz), 12. El-İntisâf (üç cüz), 13. Et-Tenbîh alâ usûli kırâati Nâfiîn (üç cüz), 14. El-İbâne an Meân-il-kırâat (bir cüz), 15. El-Vakf alâ kellâ ve bellâ fil-Kur’ân (iki cüz), 16. Tenzîh-ül-melâiketi aniz-zünûbi ve fadlihim alâ benî Âdem (bir cüz), 17. İhtilâf-ül-ulemâi fin-nefs ver-rûh (bir cüz), 18. İcâb-ül-cezâ alâ Kâfil-is-saydi fil-harâm hatâün alâ mezheb-il-İmâm-ı Mâlik (bir cüz), 19. Müşkilü garîb-il-Kur’ân (üç cüz), 20. Beyân-ül-amel fil-hacci evvel-il-ihrâm ilâ ziyâreti kabri Resûlullah (aleyhisselâm) (bir cüz), 21. Farz-ül-hacci alâ men istehâ’a ileyhi sebilâ (bir cüz), 22. Et-Tezkira li ihtilâf-il-Kurrâ (bir cüz), 23. Tesmiyet-ül-ahzâb (bir cüz), 24. Müşkil-il-meânî ve tefsîr (onbeş cüz), 25. Beyân-üs-sagâiri vel-kebâir, 26. El-İhtilâfu fiz-zebihi menhûre, 27. El-Yâ’ât-il-müseddede fil-Kur’ân-i vel-kelâm, 28. El-Hurûf-ül-müdgame Şerh-üt-tamâm vel-vakf, 29. Er-Riyâd el-Müntekî fil-Ahbâr.

□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□

1) Şezerât-üz-zeheb cild-3, sh. 260

2) Vefeyât-ül-a’yân cild-5, sh. 275

3) Bugyet-ül-vuât cild-2, sh. 298

4) El-Kırâatti bi efrikıyye sh. 333

5) Kitâb-us-sıla cild-2, sh. 597

6) Ed-Dîbâc-ül-müzehheb sh. 346

7) Tabakât-ül-müfessirîn cild-2, sh. 331, 392, 337, 338

8) Mu’cem-ül-üdebâ cild-19, sh. 167

9) Mir’at-ül-cinân cild-3, sh. 57

10) Hediyyet-ül-ârifîn cild-1, sh. 85, cild-2, sh. 554

11) Keşf-üz-zünûn sh. 2, 33, 121, 206, 210, 339, 393, 404, 459, 495, 660, 908, 938